

Poznání lidské bytosti podle těla, duše a ducha

Čtvrtá přednáška

Dornach, 9. září 1922

GA 347

Rudolf Steiner

Poznání lidské bytosti podle těla, duše a ducha. Mozek a myšlení - játra jako smyslový orgán. Život v mozkových buňkách a v bílých krvinkách. Slabomyslnost a měknutí mozku. Odumírání života v mozku jako předpoklad pro myšlení. Příčiny tvrdnutí jater. Játra jako vnímací orgán. Látková výměna v lidském těle. Utváření člověka v mateřském těle. Spánek kojence. Nepoužitelnost těla ve stáří. Rakovina střeva, žaludku a vrátníku. Přetěžování paměti a tvrdnutí orgánů. Skutečné, reálné poznání. Jak učinit vědu praktickou.

Nuže, pánové, jelikož byla mezi našimi přednáškami dosti dlouhá přestávka, chtěl bych navázat na to, o čem jsme hovořili posledně. Chtěl jsem vám tehdy hlavně vysvětlit, jakými jsou v životě spánek a bdění. Řekl jsem vám, že máme v mozku jisté malé útvary, nazýváme je buňkami, a také jsem vám nakreslil jejich formu. Tyto buňky, ty mají zde bílkovinné tělo a potom výběžky, jsou tedy hvězdicovité. Ale tyto výběžky nejsou stejné. Jeden výběžek je dlouhý, jiný krátký. Potom je v blízkosti jiná taková buňka, která má své výběžky, potom třetí, která má také své výběžky, a tyto výběžky, tato vlákna, která zde vycházejí z těch kulatých buněk, ta se vzájemně proplétají, takže tvoří jakousi síť. Takže mozek je vlastně - nevidíme to pouhým okem, nýbrž jen tehdy, pozorujeme-li jej silně zvětšený - mozek je vlastně pletivem, tvoří síť, a v té síti zde jsou uloženy ty malé kuličky.

Hledíte, tyto mozkové buňky jsou v podstatě polomrtvé. To je to, co je právě tím nejnápadnějším. Neboť takové malé bytůstky, jako jsou mozkové buňky - když žijí, potom se také pohybují. A vysvětlil jsem vám také jiné buňky, bílé krvinky, které plavou sem a tam jako malá zvířátka. Také malými zvířátky jsou, rovněž tak **1**

vypadají. Ale plavou sem a tam a žerou. Je-li něco v krvi, co mohou přijmout, tak to pohltnou, vysunují svá tykadla a nasávají to do svého vlastního těla. A tak proplouvají, proudí jako potoky naším tělem. Tak máme polomrtvé a položivé buňky plavoucí sem a tam v krvi.

Je tomu tak, že když bdíme, jsou potom tyto mozkové buňky skutečně téměř zcela mrtvé. A jen tím, že jsou mozkové buňky mrtvé, můžeme myslet. Kdyby byly mozkové buňky živější, nemohli bychom myslet. A to také můžeme vidět. Neboť ve spánku, zde začínají tyto mozkové buňky trochu žít, právě tehdy, když nemyslíme, když spíme, začínají mozkové buňky žít. A nepohybují se jen proto, že leží tak blízko jedna vedle druhé, že nemohou jedna druhé ustoupit. Jinak bychom, kdyby se začaly pohybovat, nemohli již vůbec procitnout.

Stane-li se někdo slabomyslným, tedy nemůže již myslet a potom zemře a jeho mozkové buňky se zkoumají, potom se také shledává, že tyto mozkové buňky u tohoto slabomyslného člověka začaly žít, bujet. Proto se také hovoří u člověka, který se stal slabomyslným, o měknutí mozku a výraz „měknutí mozku“ není zcela špatný.

Poznáváme-li zcela bez předsudku živého člověka, tak si řekneme: Život, který v něm je, tento tělesný život, ten nemůže myslet. To je právě ta věc. Kdyby věda dnes skutečně postupovala správně, kdyby správně pracovala, potom by nemohla být vědou materialistickou, protože by potom viděla z tělesného uzpůsobení člověka samého, že je v něm duchovno nejživěji činné právě tehdy, když tělesnost odumírá, jako v mozku. Lze tedy dokázat duši a ducha přísně vědecky.

V noci, když spíme, jsou mozkové buňky poněkud živější. Proto nemůžeme také myslet. A bílé krvinky začínají být čilými, když bdíme. To je rozdíl mezi spánkem a bděním. Tedy bdíme, když jsou naše mozkové buňky ochromeny, téměř umrtveny, potom můžeme myslet. Spíme a myslet nemůžeme, když jsou naše bílé krvinky poněkud umrtveny a když naše mozkové buňky začínají mít trochu života. Člověk tedy musí mít v sobě vlastně něco ze smrti, pokud jde o jeho tělo, má-li myslet, má-li duševně žít.

Hleďte, pánové, nelze se vůbec divit, že dnešní věda k těmto věcem nedospívá, neboť tato dnešní věda, ta se vyvinula zcela zvláštním způsobem. Máme-li příležitost podívat se na něco takového, jak jsem to nyní viděl například v Oxfordu - mohl jsem v Oxfordu konat řadu přednášek a Oxford je přece jednou z nejhlavnějších vysokých škol v Anglii - tak může být člověku nápadné, že je tato vysoká škola v Oxfordu uspořádána zcela jinak než naše vysoké školy zde ve Švýcarsku nebo v Německu nebo v Rakousku. Tato vysoká škola v Oxfordu, univerzita, ta má ještě něco zcela středověkého, absolutně středověkého. Má tak silně něco středověkého, že ti lidé, kteří tam promují, to znamená, dosahují doktorských titulů, dostávají talár a baret. Každá taková univerzita má svůj vlastní stříh pro talár a baret. Můžeme tedy oxfordského bakaláře nebo doktora poznat od cambridgeského, protože má jiný stříh taláru a baretu. Tento talár a tento baret musí ti lidé nosit při nějakých slavnostních příležitostech, aby se vědělo: Ten byl na té a té univerzitě a k ní patří. Je tomu tak, protože se právě v Anglii ještě uchovalo mnoho takových věcí ze

středověku, jako například u tamních soudců, působí-li ve svém úřadě, musí ještě nosit paruky, ty k tomu patří. Hledte, zde se ještě zcela udržel středověk. Na kontinentě, ve Španělsku, v Rakousku, v Německu, tomu již tak není. Zde se nedostává žádný talár a soudce již nenosí také paruku. Domnívám se, že také ve Švýcarsku tomu tak již není, pokud je mi známo. To přece působí v pohledu kontinentálního člověka velmi legračně. Ten si jednoduše řekne: Nu, tady mají ještě hluboký středověk. Bakaláři, doktoři, ti chodí po ulici sem a tam s talárem a baretem a tak dále. To ale znamená ještě něco zcela jiného. Hledte, tam se věda také pěstuje tak, jak se pěstovala ve středověku. To znamená, že to, co se tam pěstuje, je mimořádně sympatické, je vlastně vůči dnešní vysoké škole, která to vše odstranila - nechtěl bych, aby se opět zavedl talár, nerozumějte mi špatně - ale vůči mnoha věcem, co všechno je dnes na jiných vysokých školách, je to vlastně něco mimořádně sympatického, neboť to má v sobě něco uceleného. Zachovalo to středověk skutečně ve všech formách. Neboť ve středověku se mohlo bádát o všem možném, jen se nesmělo bádát nic o tom světě, který si vzalo náboženství jako monopol. To je také něco, co ještě cítíte v Oxfordu. Jakmile by se někdo pouštěl do toho, že by chtěl něco říkat o světě nadsmyslovém, potom by tam byli mimořádně rezervovaní.

Nu, středověká věda měla úplnou svobodu, pokud se ti lidé nepouštěli do náboženského života. To se u nás ztratilo. U nás musí být člověk na vysokých školách materialistou. Není-li člověk materialistou, potom se s ním jedná jako s kacířem - že ano, kdyby bylo možné, řekněme, slušné lidi upalovat, tak by se také ještě dnes upalovali také z podnětu vysokých škol. To můžete vidět zcela zblízka, jak se s člověkem jedná, když jde o to zavést do vědeckých oblastí něco nového. Zevní paruky zmizely, ale paruky vnitřní, ty také na kontinentě zcela ještě nezmizely!

Je tomu nyní tak, že se na kontinentě vyvinula jakási věda, ale tato věda má ještě jiné zvyklosti, a stává se materialistickou proto, že si nikdy nezvykla zabývat se duchovním. Ve středověku se lidé nesměli zabývat duchovním, protože to bylo přenecháno náboženství. Tak to činí lidé ještě dnes dále. Zabývají se právě jen tělem, a z toho se nenaučí vůbec ničemu o tom, co je vlastně na člověku duchovní. Je to skutečně jen zanedbání ze strany vědy, že se ty věci, které zde jsou skutečně nestudují.

To bych vám právě dnes chtěl ukázat na jednom příkladu, abyste viděli, že ten, kdo dnes pěstuje skutečnou vědu, ten může zcela vědecky hovořit o tom, že duše nebo duch vstupuje do těla, když člověk vyvíjí v mateřském těle svou tělesnost, a že duch ve smrti opět tělo opouští. To je možné dnes vědecky dokázat, ale musíme skutečně potom znát vědu. Musíme se umět s vědou věcně vyrovnat. Co dnes věda činí v určitém případě? Řekněme například, že někdo dostane jako padesátiletý jaterní chorobu a na tuto svou jaterní chorobu zemře. No dobře! Položí se na pitevní stůl, rozřízne se břicho a zkoumají se játra. Shledá se, že játra jsou snad vnitřně poněkud ztvrdlá, a přemýšlí se, z čeho to může být. Nanejvýš se ještě přemýšlí, co zde člověk asi jedl, že snad ta játra mohla být ztvrdlá následkem špatného jídla. Ale tak snadné není možné chápat přirozenost člověka, že máme jednoduše nějakého

člověka, že můžeme zkoumat jeho játra a vědět, jak to nyní s játry je, tak snadné to není. Nemůžeme vůbec z jater poznat, když přemýšlíme jen o posledních letech člověka, proč jsou taková, jaká jsou.

Vyřízneme-li padesátiletému člověku játra a shledáme, že jsou ta játra ztvrdlá, potom spočívá ve většině případu - nikoli ve všech, ale ve většině případů - vina v tom, že ten člověk byl jako zcela malé dítě, jako kojeneček, živen nesprávným mlékem. To co se, často objevuje teprve v padesáti letech jako nemoc, to má svou příčinu ve zcela časném dětství. Proč pak?

Vidíte, ten, kdo může skutečně játra zkoumat a kdo ví, co játra v člověku znamenají, ten si může říci toto. Ví, že játra jsou u zcela malého dítěte ještě svěží, jsou dokonce ještě ve vývoji. Játra jsou lidským článkem, který je zcela jiný než všechny ostatní lidské články. Játra jsou něčím zcela zvláštním. To můžeme vidět také zevně. Hleďte, když vezmete nějaký orgán člověka, srdce, plíce nebo co chcete, tak můžete říci: Tento orgán náleží právě celému lidskému tělu. Vezměte nějaký orgán, řekněme například pravou plíci, tak můžete říci: Do této pravé plíce, zde vcházejí červené cévy - víte, co to znamená - a vycházejí opět cévy modré. Červené cévy, které vcházejí, ty mají kyslík - ten vidíte přecházet do těla, a ty modré cévy, ty mají to, co je spotřebováno, ty mají kyselinu uhličitou, která musí pryč, musí být vydechována.

Nu, vidíte, že každý orgán - žaludek, srdce - je tak zařízen, že člověk dostává do těchto orgánů červenou krev a modrá krev vychází. U jater je tomu jinak. Sice to zprvu vypadá u jater v podstatě také tak. Když zde máme játra - játra leží pod bránicí na pravé straně lidského těla, zde máte také nejprve tu věc tak, že červené cévy vcházejí a modré vycházejí. Kdyby tomu tak bylo, byla by játra orgánem jako ostatní lidské orgány. Ale mimo to vchází zvláště do jater ještě velká céva, která obsahuje modrou krev, kyselinu uhličitou, což u žádného jiného orgánu tak není. Vchází tedy do jater modrá céva, tak zvaná vrátnice, mocná modrá céva. Ta se zde uvnitř všude větví a zásobuje játra modrou krví, tedy krví, která se stala pro všechny ostatní orgány, pro orgánové procesy nepotřebnou, která se jinak čistí, když vydechujeme kyselinu uhličitou. Do jater posíláme neustále kyselinu uhličitou. Játra potřebují právě to, co ostatní orgány musí vyhazovat.

Játra jsou skutečně jakýmsi vnitřním okem. Játra pocítují - zvláště jsou-li svěží, u dítěte - chuť, ale také kvalitu mléka, které dítě saje z matčina prsu. A mnohem později ještě vnímají játra vše, co se vyživá v lidském těle za potraviny. Játra jsou vnímacím orgánem, okem, mohlo by se říci, mohl bych také říci hmatovým orgánem, orgánem pocítujícím. Játra to vše vnímají.

Jiným orgánem u člověka, který vnímá, je oko. Ale oko vnímá vnější svět tak silně právě proto, že zde uvnitř sedí v hlavě téměř extra. Je přece zcela uvnitř v tomto kostěném důlku, v této očníci, ale je téměř odděleným orgánem. Můžeme oko vyjmout a leží zcela extra od těla zde uvnitř v tomto kostěném důlku, očníci. Ostatní smysly nás nevedou tak do zevního světa jako oko. Když slyšíte, tak prožíváte přece

ještě vnitřně. Hudba je proto vnitřnější než vidění. Oko, to je zařízené tak, aby právě nenáleželo tak velmi lidskému tělu, nýbrž aby náleželo zevnímu světu.

Tím ale, že do jater vchází modrá krev, která jinak vyhazuje kyselinu uhličitou do zevního světa a stává se opět červenou, tím jsou játra téměř tak oddělena od ostatního lidského těla jako oko. Játra jsou tedy smyslovým orgánem. Oko vnímá barvy. Játra vnímají, zda kyselé zelí, které jím, je tělu prospěšné nebo škodlivé, zda mléko, které piji, tělu prospívá nebo škodí. Játra to jemně vnímají a játra vylučují žluč a žluč je dávana - je tomu skutečně tak - jako oko dává slzy. Když člověk zesmutní, začíná plakat. Slzy neodchází z oka pro nic za nic. Když člověk zesmutní, souvisí to s vnímáním, s pozorováním věcí. A rovněž tak souvisí oddělování žluči s tím, že játra vnímají, zda je něco tělu škodlivé nebo prospěšné. Játra oddělují více nebo méně žluči podle toho, jak je škodlivé to, co člověk dostává. Máme tedy v játrech vnímací orgán.

Nyní si pomyslete: Dostává-li dítě nezdravé mléko, potom se játra neustále zlobí. A je-li člověk přece tak zdrav, že potom nedostane hned žloutenku příliš silným oddělováním žluči, tak je tu u dítěte neustálé nucení oddělovat žluč. A potom játra onemocní již u dítěte. Člověk může mnoho vydržet. Může vláčet sebou 40, 50 let tato nemocná játra, která dostal jako kojeneček, ale potom, v 50ti letech, to vypukne: Játra ztvrdla.

Takže tomu není skutečně tak, že se člověk, kterému je 50 let, položí pouze na pitevní stůl, otevře se mu břicho, vyjmají se orgány, prohlížejí se a něco se o tom řekne. Zde se právě nemůže říci nic. Člověk není pouze bytostí tohoto okamžiku, nýbrž člověk je bytostí, která se právě vyvíjí určitým počtem desetiletí. A co se často uskutečnilo před 50ti lety, to se po 50ti letech projeví. Zde ale musíme člověka znát úplně, chceme-li to pochopit.

Nyní na chvíli předpokládám, že byste byli materialisty. Ale jste-li materialisty, potom si řeknete toto: Řekl jsem vám, že játra jsou orgánem, jehož nemoc může být způsobena u kojence a v padesáti letech může propuknout. Ano, pánové, co se ale děje s člověkem? Předpokládejme zcela schematicky, že člověk je bytostí skládající se z masa, z krve, ze svalů a tak dále. Má v sobě cévy, nervy - to vše jsou samozřejmě látky, opravdové látky. Ale domníváte se, že látky, které jsou například v játrech u malého dítěte, jež se kojí, že zde jsou ještě v padesátém roce? Nikoli, tak tomu není. Nebol' vezměte jen to nejjednodušší: Stříháte si nehty. Když si nehty nestříháte, tak rostou dále jako drápy jestřába. Odstříhujete přece neustále kousíček látky! A stříháte-li si vlasy, odstříhujete také kousek látky. Ale často jste již zpozorovali, že se to uskutečňuje nejen při stříhání vlasů a nehtů, ale že látka odchází, nýbrž když se někdy poškrábete a další dobu jste si nemyli hlavu, potom odškrabujete lupy. To jsou kousičky kůže. A kdybyste se vůbec nemyli, kdyby vám pot neodplavoval malé šupinky z těla, mohli byste dostat zcela šupinaté tělo. To znamená, že zde na povrchu těla odpadá stále látka.

Pomyslete si nyní, že si zde ustříhnete kousek nehtu. To opět dorůstá. To jde z nitra ven. Ano, tak je tomu totiž s celým lidským tělem. To, co je nejniternějším, to je

přibližně po sedmi letech na povrchu, a můžeme to odstraňovat jako šupinky. Jinak to dělá pouhá příroda, a my nepozorujeme, jak se stále zbavujeme jemných šupinek. Látka totiž, materie člověka, ta jde stále z nitra na povrch a odlupuje se šupinkami. To, co máte dnes zcela uvnitř, to se stane po sedmi letech zevním a zcela se to odlupuje v šupinkách, a co potom máte v sobě, to je nově vytvořeno, zcela nově vytvořeno. Vždy po sedmi letech jsou totiž měkké části lidské látky nově vytvářeny. Když jsme malým dítětem, tak to platí dokonce ještě pro jisté zevní orgány kostní. Proto máme mléčné zuby jen tak přibližně do sedmi let, potom jsou vytlačeny a tvoří se z nitra zuby nové. Ty zůstávají potom jen proto, že nemáme již sílu zuby vytlačit. Tak jako odvrhujeme nehty, tak právě zuby odvrhovat nemůžeme. Ale zuby nemají vlastně u moderního člověka sklon zachovat se déle! Člověk může mnoho vydržet. Zuby se udržují, ale jak dlouho? Po nějaké době se, zvláště ve Švýcarsku, strašně kazí. Souvisí to s vodou, tato kazivost zubů, zvláště v této krajině.

Ale z toho vidíte, že látku, kterou dnes máte v sobě, po sedmi letech již v sobě nemáte. Vyhodili jste ji a nově vytvořili. Kdyby šlo o látku, potom by nebyl například dnes pan Dollinger tím, který tu sedí, neboť látky, které tehdy měl, ty jsou pryč, ty se rozlétly. Po té době se stal zcela novým, pokud jde o látku. Ale již tehdy byl oslovován týmž jménem. Je dnes ještě týmž, ano, ale není to ta látka, ta látka to vůbec není. To, co látku udržuje pohromadě jako síla, co tedy, když látka zde z nějakého místa odchází, opět sem novou látku přináší - tu látku můžeme vidět, když položíme člověka na pitevní stůl, ale to, co se zde rozprostírá v člověku jako síla, to vidět nemůžeme - to je takzvaná nadsmyslovost.

Ano pánové, jsou-li tedy játra u kojence ruinována a v padesáti letech vzniká nějaká jaterní nemoc, tak je ten kus jater, který je zde uvnitř, zcela vyměněn. Ta látka je dávno pryč. Není to dáno látkou, že jsme dostali jaterní nemoc, nýbrž je to dáno silami, které jsou neviditelné. Ty přivykly tomu, že během kojenecké doby nenechaly játra v řádné činnosti. Činnost, nikoli látka, činnost přišla do nepořádku. Tedy když si ujasníme, že je tomu tak s játry, musíme říci: Je to zcela očividně také jasné, že je člověk, jelikož látku stále vyměňuje, něčím, co není látkou, kterou v sobě nosí.

Pojmeme-li jen řádně tuto myšlenku, tak dospějeme přece k tomu, že z vědeckých důvodů člověk nemůže být materialistou. Jen ti lidé, kteří se domnívají, že je člověk v padesáti letech stejnou látkou, jako byl jako dítě, ti jsou materialisty. To je tedy to, co činí z důvodů čistě vědeckých, abychom mysleli, že základem člověka je něco duchovního, že tedy člověk nese v sobě duchovno.

Ale, pánové, nebudete přece věřit, že tyto částičky jaterní látky, které jsou v padesáti letech dávno pryč, budují játra, že mohou činit něco pro to, aby se játra budovala. Ty právě odcházejí, ty právě játra opouštějí. Za tyto částičky látky tam vlastně nezůstává nic než prostor. To, co játra neustále nově tvoří, to je síla, to je něčím nadsmyslovým. To tvoří játra neustále znovu.

Tak musí být vytvářen nově celý člověk, chce-li vůbec přijít na svět. Síly, které zde jsou v játrech, ty zde musí být již tehdy, když je člověk vůbec vytvářen v těle matky.

Nyní můžete říci: V těle matky se setkávají ženská vaječná buňka a mužská buňka semenná, a z toho vzniká člověk. Ano, pánové, z této směsi látek člověk právě tak nemůže vzniknout, jako nemůže vzniknout jaterní nemoc v padesátém roce z té látky, která byla poškozena v prvním roce života. Tato látka, ta zde musí být. Ten, kdo tvrdí, že prý se člověk vytváří v mateřském těle z látky, má jen hned tvrdit, že tu dám dříví na hromadu a sednu si na pár let a potom za pár let se z toho stane krásná socha. Samozřejmě že látka musí být dána duchu k dispozici. To se děje v mateřském těle. Ale člověk se nevytváří v mateřském těle, nýbrž tato látka, ta je zpracovávána duchem jako látka sochařem, a tím se vytváří v člověku to, co ho stále znovu nově tvoří, když je fyzická látka vyhazována. Stačilo by skutečně mnohem méně jíst, než jíst musíme, kdyby měla látka větší význam. Zde bychom museli, jsme-li malým dítětem, ovšem jíst, abychom mohli růst. Kdybychom ale potom ve dvaceti letech vyrostli a látka by zůstávala stále stejná, tak bychom potom nepotřebovali vůbec nic jíst. To by bylo báječné pro podnikatele, neboť používat děti je dnes zakázáno a dělníci by nepotřebovali již nic jíst. To by bylo tedy báječné! Ale že musíme neustále ještě jíst, když jsme již vyrostli, to dokazuje, že to, co zůstává, co je v člověku ještě během života, není právě látka, nýbrž duchovno-duševno. A to zde musí být, dříve než vůbec nastane lidské početí, je to zde také a zpracovává tu látku od samého počátku, jako ji také zpracovává dále.

Když se nyní člověk narodí, potom lze vidět, jak v nejranějším věku téměř neustále spí. Spí stále. Pro člověka je vlastně zdravé jen to, když je v nejranějším kojeneckém věku bdělý nanejvýš jednu až dvě hodiny, jinak by měl kojeneček neustále spát, má také potřebu téměř stále spát.

Co pak to ale znamená, že má kojeneček potřebu stále spát a spát? To znamená, že jeho mozek má být potom ještě poněkud živým. Bílé krvinky nemají ještě létat tělem příliš živě, mají se zde ještě zklidňovat tyto bílé krvinky, a mozek nemá být ještě mrtvý. Proto musí kojeneček spát. Nemůže ale také ještě myslet. Pokud začíná myslet, tak se začínají také mozkové buňky stávat stále víc a více mrtvými. Pokud rosteme, žene neustále ta síla, která nás činí většími, k mozku také ještě ty děje, které mohou udržovat mozek měkkým, jak náleží. Ale když již nerosteme, když růst přestává, potom se stává stále těžším, aby to, co má přijít do mozku, také během spánku tam nahoru přišlo. A následek toho je, že se sice učíme stále lépe myslet, čím jsme starší, ale že náš mozek dostává mnohem více sklon k mrtvosti a my vlastně v mozku stále odumíráme, když jsme vyrostli.

Nyní může člověk právě mnoho vydržet. Udrží svůj mozek ještě velmi dlouho takovým, že se stává v noci dostatečně měkkým. Ale jednou přece přijde doba, kdy síly, které směřují do hlavy, nemohou již řádně mozek zaopatřovat, a potom se člověk blíží ke stáří.

Na co vlastně člověk ve skutečnosti umírá? Samozřejmě, když nějaký orgán zaniká, potom nemůže duch již pracovat, jako se již nemůže pracovat na stroji, který není v pořádku. Ale bez ohledu na to, se jeho mozek stává vždy tužším a tužším a člověk nemůže již svůj mozek řádně obnovovat. Za dne je přece mozek ustavičně ruinován,

protože tělo není tím, co mozek opět obnovuje, nýbrž je to duchovno-duševno. Ale to je, smím-li se tak vyjádřit, jako jed, duchovno-duševno mozek ruinuje ve bdění. Proto musíme spát, aby mohl být mozek opět dán do pořádku. Kdyby mozek nemohl myslet, potom by nebyl mozek umrtvován, nýbrž by byl stále silnějším. Neboť paže, která nemyslí, která pracuje, je stále silnější a silnější. Ale mozek se stává při myšlení stále slabším a slabším. Mozek není takovým orgánem, který myslí svým životem, nýbrž myslí tím, že odumírá, a tím se jednou stává tělo pro člověka nepoužitelným. Duch je zde, ale tělo se stává nepoužitelným.

To se také ukazuje, vzpomenete-li si opět, co jsem řekl. Játra jsou jakoby smyslový orgán, cosi jako oko zde uvnitř. Ano pánové, je to jaterní nemoc, když u padesátiletého člověka játra tak ztuhnou a to tak ztvrdnou, jak jsem předtím předpokládal. Ale játra jsou v pozdějším věku vždy poněkud ztvrdlá. U malého dítěte jsou svěží a měkká. Zde jsou tyto červenavě hnědé tkáňové ostrůvky - játra se přece skládají z toho, že zde jsou tkáňové ostrůvky - tak opět spojené takovou sítí. To je jaterní tkáň.

Tato játra jsou v dětství zcela měkká a elastická. Ale stávají se stále tužšími a tvrdšími. Čím je člověk starší. Pomyslete, že týž děj vystupuje u oka. Stárneme-li, potom se nitro oka stává tužším a tužším. Když oko ztuhne chorobně, pak přichází zákal. Když játra chorobně ztuhnou, potom přichází vnitřní tvrdnutí jater a jaterní abscesy a tak dále.

Ale i ve zdravém stavu jsou játra jakožto smyslový orgán právě tak opotřebována, jako je opotřebováno oko. A játra vnímají stále méně, jak zde jsou potraviny uvnitř prospěšné nebo škodlivé, protože jsou opotřebována. Když tedy někdo zestárne, potom mu neslouží játra již tak dobře, aby posoudila věci, které přicházejí do žaludku, zda jsou prospěšné nebo škodlivé. Zde se to již tak dobře nedaří. Játra způsobují, když jsou zdravá, že jsou prospěšné látky v těle šířeny a škodlivé jsou odvrhovány. Jsou-li, ale játra poškozena, potom přicházejí také škodlivé látky do střevních žláz, do lymfy a kolují potom v těle a způsobují různé nemoci. A to způsobuje, že ten, kdo jako člověk zestárl, nemůže své tělo již tak vnímat, jak je mohl vnímat dříve játry. Člověk se stal, mohl bych říci, pro své vlastní tělo vnitřně slepým. Když je člověk zevně slepý, může ho vést druhý člověk, druhý člověk může slepému člověku pomáhat. Když ale člověk oslepne vnitřně, potom neprobíhají děje již správně, potom přichází brzy rakovina střeva nebo žaludku či vrátníku, nebo něco, kde játra nejsou v pořádku. Potom nelze již tělo používat. Potom ale již také nejsou nové látky, které musí být neustále vyvrhovány, nejsou již řádně včleňovány do těla. Duše nemůže již takto spolupracovat s lidským tělem a je zde čas, kdy tělo musí být zcela odvrženo.

Ano, pánové, vidíme, jak je již tělo rok od roku odvrhováno, neboť když na hlavě vznikají lupy nebo si stříháte nehty, potom odvrhujete to, co se stalo nepotřebným. Ale to, co je uvnitř jako síla, jako síly, to zůstává. Stane-li se ale nepotřebným to celé, potom se nemůže to, co uvnitř pracuje, ničím nahradit. Potom se odvrhuje, jako se jinak odvrhují nehty nebo lupy nebo něco jiného z těla, odvrhuje se nyní celé tělo, a

to, co z člověka, chápu ho právě podle těla a ducha, a není pravda, že člověk je jen něčím tělesným.

Ano, vidíte, mohlo by se říci, že to je jenom věc náboženská. Ale není to pouze věc náboženská. Zde v této goetheanistické vědě, jak se o ní má usilovat v Goetheanu, zde se právě ukazuje, že zde nejde pouze o věc náboženskou. Náboženstvím má být člověk uklidněn, že nezemře, když zemře jeho tělo. Jsou to v podstatě egoistické pocity a kazatelé s tím také počítají, když říkají lidem něco takového, že nezemřou. Zde nejde o náboženskou věc, nýbrž o skutečnou věc praktickou.

Ten, kdo klade člověka pouze na pitevní stůl, otevře břicho a pohlíží na játra, ten nepřijde na myšlenku, jak člověk musí usilovat, aby bylo dítě jako kojeneček správně živeno. Kdo ale ví, jak se to zde děje, ten přijde na to, jak má být dítě vychovááno, aby se mohlo stát zdravým člověkem. Zjednávat zdraví v dětství je mnohem důležitější, než později léčit nemoc. Ale lidé o tom nic nevědí, když pohlížejí na člověka jen jako na látkový špalek.

Nu, na tomto příkladu je snadno zřejmé, co jsem zde řekl. Ale vezměte jiný příklad. Předpokládejte, že mám dítě ve škole a krmím je vším možným, nutím je učit se něčemu tak, že se jeho paměť přetěžuje, že dítě vůbec nepřichází správně k sobě. Ano, pánové, zde napínáme ve skutečnosti ducha, neboť duch pracuje neustále na těle. A když dítě nesprávně vyučuji a nesprávně vychovávám, také jen, řekněme, vzhledem k paměti, potom u něho ztvrzují zcela jisté orgány, protože se to, čeho se používá v mozku, jiným orgánům ztrácí. A když dítě přetěžujete až příliš silně v mozku, tak onemocní jeho ledviny. To znamená, že můžete dítě učinit nemocným nejen vlivy tělesnými, nýbrž způsobem, jak dítě vyučujete a vychováváte, činit to dítě zdravým nebo nemocným.

Hleďte, zde se ta věc stává praktickou. Známe-li člověka skutečně, tak dostáváme ve škole správnou pedagogiku. Známe-li člověka tak, jak ho zná dnešní věda, tak lze lidem na univerzitách přednášet, jak jsme to viděli: Játra vypadají tak a tak, máme červenavě hnědé jaterní ostrůvky a tak dále. A co jsem vám zde nakreslil, může se samozřejmě popisovat na univerzitách. Ale o tom se mlčí.

Taková věda není praktická, protože nemůže být vnesena do škol. Učitel nemůže s takovou vědou nic počít. Učitel může s tím počít teprve tehdy něco, když ví: když játra vypadají ve třicátém roce tak a tak, musím, aby se játra správně vyvíjela, dělat v osmém nebo v devátém roce to a to, nikoli od dítěte požadovat, aby se podrobovalo názornému vyučování, nýbrž musím dítěti podávat v osmém nebo devátém roce něco, co vede správným způsobem jeho orgány. Tedy musím mu například něco vyprávět a dát si potom vyprávět od něho, a nesmím přetěžovat jeho paměť, nýbrž přenechávat ji sobě samé. To činíme, známe-li člověka podle těla, duše a ducha. Potom ale můžeme také správně vychovávat.

Nyní se vás táži, což pak je nejdůležitějším, aby se člověk ne pouze uklidňoval nějakými kázáními, že člověk nezemřel, když zemře jeho tělo? To se zajisté neděje - to jsem vám přece dokázal - ale působí se tím jen na egoismus lidí, kteří si právě přejí

dále žít, a těmto přáním se vychází vstříc. Věda nemá co dočinění s přáními, ale se skutečnostmi a tyto skutečnosti, když je známe, činí celý proces praktickým. Zde se má něco vnášet do školy, když člověka skutečně známe.

A to je to, čím se liší tato goetheanistická věda, jak se má pěstovat na Goetheanu od jiné vědy. Zde je snaha způsobit pozvolna takový stav, který je použitelný ne pouze pro pár lidí, kteří právě patří k vědeckému stavu, nýbrž kdy je věda zcela všeobecně lidská, lidstvu prospívá, pracuje na vývoji lidstva.

Dnešní věda pracuje prakticky jen v technice, často ale ještě v té či oné oblasti, například v medicíně, ale také ne příliš silně. Ano, pánové, zde se učí například theologie nebo dějiny - ano, ptejte se, zda se to v životě někde používá. Dokonce ani z kazatelny nemůže theolog uplatnit svou vědu, musí mluvit tak, jak to lidé chtějí slyšet. Nebo se zeptejte právníka, advokáta, soudce! Ten se učí svým věcem, aby je měl nabídnout a věděl to potom při zkoušce. Ale pak je zapomíná tak rychle jak je to jen možné, neboť v práci se řídí podle zcela jiných zákonů. Nepoužívá se nic na živého člověka. Máme zkrátka vědu, která již vůbec není praktická pro život. A to je to špatné.

Z toho můžete vidět, že se skutečně vytvářejí třídy lidí. V životě je tomu tak, že co je v životě, musí se také používat. Když je zde tedy nějaká věda, která se nemůže použít, věda nepoužitelná, potom jsou lidé kteří tuto vědu pěstují také v jistém smyslu neužiteční a potom vzniká neužitečná třída lidí. Zde máte třídní rozdíly.

To jsem se pokusil vylíčit ve své knize „Hlavní body sociální otázky...“, že vlastně s duchovním životem souvisí také třídní rozdíly. Ale když člověk poukazuje na pravdu, je prohlašován ze všech stran za fantastu. Ale zde se můžete přesvědčit, že nejde o něco fantastického, nýbrž o skutečné věcné poznání a o zpraktičtění vědy, která skutečně může zasahovat do života. Potom se lidé uklidňují stran smrti.

Mnoho z těchto věcí je pro vás obtížné právě z toho důvodu, že školní výchova není taková, jaká by měla být. Ale pozvolna již těm věcem porozumíte. A můžete si být jisti, že také ostatní tomu tak docela nerozumějí. Když člověk takto s dnešní vědou přichází do všech těch středověkých poměrů, tak vidí, co to je za vědu. Když přednáším vědu Goetheanu v Oxfordu, liší se to zcela značně od toho, co se jinak v Oxfordu přednáší. Je to právě zcela jiný rys a bude se tomu rozumět teprve pozvolna.

A tak bych chtěl, abyste pochopili, jak je obtížné s tím proniknout. Je to obtížné, ale stane se to a stát se to musí, neboť jinak lidstvo jednoduše zanikne.